

Nieuwsbrief leren

leren en studeren op de basisschool

nummer 3

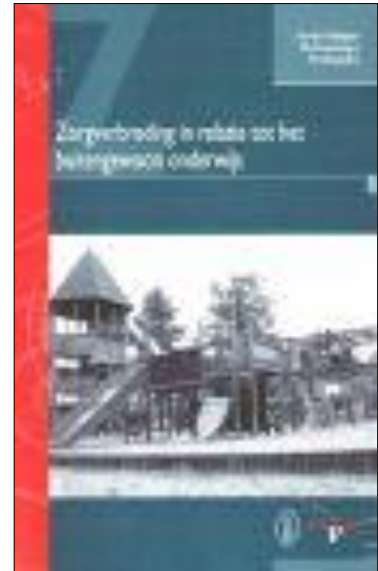
november 2001

Lieven Coppens

Zorgverbreding in relatie tot het buitengewoon onderwijs

Dit is de titel van een onderzoek¹ dat enerzijds de bedoeling had om de uitstroom van het gewoon onderwijs naar het buitengewoon onderwijs en anderzijds de samenwerking tussen gewoon onderwijs en buitengewoon onderwijs te bestuderen.

Sinds het schooljaar 1993-1994 bestaat er in het Vlaamse basisonderwijs een heus zorgverbredingsbeleid dat tot doel heeft om meer leerlingen dan tevoren kansen te geven om aan het gewoon onderwijs deel te nemen. De laatste jaren blijkt echter dat steeds meer kinderen van het gewoon onderwijs doorstromen naar het buitengewoon onderwijs. Een reden hiervoor was niet bekend; men wist niet of dit kwam door een veranderde doorverwijzingpraktijk van de zorgverbredingscholen of door een veranderde doorverwijzingpraktijk van de scholen die geen extra middelen voor zorgverbreding ontvingen.

Het doel van het onderzoek was na te gaan in welke mate de aanhoudende doorverwijzingpraktijk naar het buitengewoon onderwijs kan verklaard worden door het feit dat scholen grenzen ervaren aan hun zorgverbredende capaciteit.

Het is niet mijn bedoeling om hier een samenvatting van het boek te geven. Daarvoor verwijs ik liever naar het boek zelf. Het lijkt mij belangrijker om een aantal fundamentele passages uit dit boek te benadrukken.

Een ontvullende kijk op zorgverbreding

De auteurs halen terecht aan dat er geen eenduidige definitie van het begrip *zorgverbreding* bestaat. De kern van alle omschrijvingen is echter wel dezelfde. Het gaat er steeds om dat

kinderen met (ernstige) leerproblemen de kans moeten krijgen om tenminste gedeeltelijk aan het regulier onderwijs te participeren.

Volgens Frank De Fever (Vrije Universiteit Brussel) gaat het bij zorgverbreding om integratie door normalisatie. Hiermee bedoelt hij dat men de leerling zo normaal mogelijk wil maken door het inhalen of remediëren van de achterstanden, zodat hij maximaal kan deelnemen aan het gewoon onderwijs. Dit lijkt hem onmogelijk omwille van de objectieve verscheidenheid van de leerlingen enerzijds en de maatschappelijke wedijver anderzijds. In deze visie staat integratie voor assimileren, homogeniseren en normaliseren. Het gaat hier over een vorm van betutteling waarbij er alleen eisen gesteld worden aan het kind en er een eenrichtingsverkeer is van de leerkracht naar de leerling. Zorgverbreding heeft hier niets te maken met inclusief onderwijs.

¹ VAN HEDDEGEM I., DOUTERLUNGNE M., GHESQUIERE P., Zorgverbreding in relatie tot het buitengewoon onderwijs. KUL, Leuven, 2001, 166 pp.

Inclusief onderwijs is gebaseerd op twee zeer belangrijke uitgangspunten, meer bepaald dat:

- /// alle mensen het recht hebben om als volwaardige burgers in onze maatschappij te leven;
- /// alle mensen het recht hebben om zoveel mogelijk controle te hebben over het eigen leven.

Het gaat hier met andere woorden niet langer meer om homogeniseren maar wel om individualiseren en diversifiëren. Voor het onderwijs betekent dit dat er nu een tweerichtingsverkeer tot stand komt tussen de leerkracht en de leerling en dat er ook eisen gesteld worden aan de school. Het gevaar van inclusief onderwijs is echter dat de middelen voor de leerlingen met problemen aangewend worden voor alle leerlingen, waardoor zij waarom het te doen is in de kou blijven staan. Echt inclusief onderwijs dient aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- /// het is gelegitimeerd door de samenleving;
- /// de overheid moet duidelijk aangeven welke doelen ze stelt voor het inclusief onderwijs;
- /// er moet een passende financiering zijn;
- /// er moet een regionale organisatie zijn voor het inclusiebeleid;
- /// inclusief onderwijs moet zich hoofdzakelijk afspelen binnen het reguliere onderwijs;
- /// er is een noodzakelijke professionalisering van de onderwijsgeveden;
- /// het schoolteam is een belangrijke bron voor motivatie, kennis en ervaring;
- /// er bestaan samenwerkingsverbanden tussen scholen;
- /// het speciaal onderwijs is een leverancier van deskundigheid;
- /// de ouders hebben een belangrijke taak als drukkingsgroep naar de overheid.

Het doel van zorgverbreding

Volgens Paul Ghesquière (Katholieke Universiteit Leuven) en anderen is het doel van de zorgverbreding in eerste instantie een kwaliteitsverbetering van het regulier onderwijs en niet zozeer een verminderd aantal zittenblijvers of een verminderde doorverwijzing naar het speciaal onderwijs. Volgens hem kan de doelgroep voor de zorgverbreding verschillen naargelang de doelstelling die men hanteert. Gaat men uit van een **preventieve doelstelling**, dan bestaat de doelgroep uit alle leerlingen. Gaat men echter uit van een **curatieve doelstelling**, dan richt men zich op leerlingen met een leerachterstand omdat het onderwijsaanbod onvoldoende afgestemd is op hun mogelijkheden en behoeften

Binnen de doelgroep van de curatieve doelstelling kan men de leerlingen nog indelen in **low-achievers** en **under-achievers**. Het verschil ligt hem hierin dat low-achievers niet presteren volgens bepaalde externe criteria, terwijl under-achievers niet presteren volgens datgene men op grond van hun intrinsieke mogelijkheden mag verwachten. We krijgen dan een andere definiëring van zorgverbreding:

- /// **minimaal:** enkel gericht op de low-achievers;
- /// **breed:** gericht op low- en under-achievers;
- /// **maximaal:** gericht op iedereen.

Men kan inclusief onderwijs dan wel situeren als de maximale definitie van zorgverbreding, namelijk de zorgverbreding die zich richt op iedereen. Inclusief onderwijs gaat er van uit dat de prestaties van alle leerlingen te situeren zijn op een continuüm en men daardoor noodzakelijkerwijs de te bieden hulp ook volgens een continuüm moet realiseren.

Volgens Paul Ghesquière zijn er bij de zorgverbreding drie cruciale actoren:

- /// de **leerkracht**,
- /// de **directie**,
- /// het **schoolteam**.

Daarnaast is er echter ook een continu samenspel tussen de **visie**, de **organisatie** en de **activiteiten** van de school. Deze twee triades werken voortdurend op elkaar in. De onderzoekers kregen op die manier een schema van aspecten die een belangrijke rol spelen in de mogelijkheid van een school om problemen te **signaleren**, te **diagnosticeren** en te **remediëren**.

	microniveau	mesoniveau	
	Leerkracht	Schoolteam	Schoolhoofd
Visie	visie leerkracht	schoolconcept	visie schoolhoofd
Activiteiten	signaleren diagnosticeren remediëren	continuïteit	initiëren ondersteunen
Organisatie	klasorganisatie	structuren procedures	

In dit schema slaat het begrip **visie** op de opvattingen van de actor over de zinvolheid en de inhoud van de zorgverbreding. Het begrip **activiteiten** slaat op het doelgericht handelen van de actor om problemen bij leerlingen te voorkomen, te verhelpen of te beperken. Het begrip **organisatie** slaat op de structuren en afspraken die de zorgverbreding moeten mogelijk maken. Hoewel het schoolhoofd een cruciale plaats inneemt bij het realiseren van de zorgverbreding, zullen zijn inspanningen en de inspanningen van individuele leerkrachten slechts effect hebben als het ganse schoolteam er achter staat. Op **macroniveau** spelen dan determinerende factoren zoals de publieke opinie, de wetgeving en de financiering een belangrijke rol.

Gewoon of Buitengewoon onderwijs? Vaststellingen

De onderzoekers halen een onderzoek aan dat Jean-Pierre Verhaeghe (Rijksuniversiteit Gent) in opdracht van de VLOR uitvoerde over de relatie tussen het gewoon en het buitengewoon onderwijs. Ik herhaal enkele vaststellingen:

- /// de redenen om een kind in het kleuteronderwijs naar het buitengewoon onderwijs te verwijzen zijn in volgorde van belangrijkheid:
 - ontwikkelingsachterstand,
 - problemen met de begripsontwikkeling,
 - een ernstige algemene taalachterstand,
 - ernstige gedragsproblemen.
- /// de redenen om een kind in het lager onderwijs naar het buitengewoon onderwijs te verwijzen zijn in volgorde van belangrijkheid:
 - leerproblemen,
 - rekenproblemen,
 - lees- en/of schrijfproblemen,
 - taalproblemen,
 - gedragsproblemen.

Volgens Ghesquière en zijn medewerkers zorgt het gebrek aan samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs er voor dat er steeds meer leerlingen in het buitengewoon onderwijs terecht komen. Volgens Eric Van den Broeck (Stichting Lodewijk De Raedt) laten de centra voor leerlingenbegeleiding hier een belangrijke taak liggen. De centra staan immers tussen deze beide on-

derwijsvormen in, maar nemen de coördinatie ervan helemaal niet waar. Uit een onderzoek van Paul Ghesquière over de mening van de scholen over hun samenwerking met de centra voor leerlingenbegeleiding blijkt dat de reacties zeer verdeeld zijn. Naast daadwerkelijke ondersteuning door de centra is er ook sprake van regelrechte tegenwerking! Een en ander laat Paul Ghesquière toe te besluiten dat de inbreng van de centra voor leerlingenbegeleiding inzake inclusief onderwijs over het algemeen gering is.

De onderzoeksresultaten

Hieronder geef ik puntsgewijs de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Voor de methodologie van het onderzoek en een gedetailleerde omschrijving van de vraagstelling verwijs ik de geïnteresseerde lezer naar het boek zelf.

- /// een derde van de leerlingen die uit het gewoon lager onderwijs overschakelen naar het buitengewoon onderwijs komen uit zorgverbredingscholen;
- /// zowel het aantal scholen dat leerlingen adviseert om over te stappen naar het buitengewoon onderwijs als het aantal scholen met leerlingen die effectief overstappen naar het buitengewoon onderwijs is de laatste tien jaar toegenomen;
- /// waar die toename aanvankelijk enkel gold voor de zorgverbredingscholen hebben de scholen zonder zorgverbreding de laatste jaren een inhaalbeweging gemaakt. De stijging van het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs kan dus niet enkel toegeschreven worden aan de extra middelen die toegekend werden in het kader van de zorgverbreding. Waarschijnlijk heeft ook de discussie die men de afgelopen jaren gevoerd heeft rond de zorgverbreding er toe geleid dat ook de scholen zonder deze extra middelen voor zorgverbreding een ander kijk gekregen hebben op de doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs;
- /// de criteria om door te verwijzen naar het buitengewoon onderwijs zijn de laatste tien jaar weinig veranderd en in de zorgverbredingscholen ook niet echt gewijzigd onder invloed van de extra middelen;
- /// in de zorgverbredingscholen is het tijdstip van verwijzing onder invloed van de extra middelen sterk verbeterd;
- /// in 34% van de zorgverbredingscholen is het aantal verwijzingen naar het buitengewoon onderwijs toegenomen. Dit kan verklaard worden door een verbeterde signalering, die echter niet hand in hand ging met een verbeterde remediëring;
- /// in 39% van de zorgverbredingscholen is het aantal verwijzingen naar het buitengewoon onderwijs afgenomen. Dit kan verklaard worden door een verbeterde signalering die wel hand in hand ging met een verbeterde remediëring;
- /// de efficiëntie van het doorverwijzingproces is onder invloed van de aanvullende lestijden zorgverbreding beter geworden;
- /// zorgverbredingscholen maken, meer dan de scholen zonder zorgverbreding, bij het signaleren van leerlingen met leer- en/of ontwikkelingsproblemen gebruik van diverse gegevens. Deze zijn:
 - gegevens uit het leerlingvolgsysteem,
 - gegevens uit het CLB-dossier,
 - gegevens van taakleerkracht en/of ambulante leerkracht,
 - gegevens van de ouders,
 - gegevens van externe hulpverleners;
- /// zorgverbredingscholen houden meer MDO's of klassenraden dan scholen zonder zorgverbreding en hebben meer informele momenten waarop probleemleerlingen besproken worden.

Verdere informatie

Naast het boek is er ook nog samenvattende informatie te vinden op www.kuleuven.ac.be/hiva.

Kinderen met leerproblemen zijn niet dom

Bij uitgeverij *Garant* is er sinds 1997 een boek in het fonds opgenomen dat geschreven is door kinderen met leerproblemen voor hun lotgenoten. De titel is "Wij zijn niet dom!"¹. Het is een boeiend en zeer bevattelijk boek dat iedereen een kijk geeft op de manier waarop kinderen met leerproblemen hun problemen beleven en hoe ze ermee omgaan.

Voor mij zijn de belangrijkste hoofdstukken het deel **Leerproblemen** waar op een concrete manier aangetoond wordt met welke problemen kinderen met verschillende leerproblemen dagelijks te kampen hebben, maar ook het hoofdstuk **Tips** waar er talrijke voorstellen gedaan worden - alhoewel allemaal niet even orthodox - om beter met de problemen om te gaan en de problemen beter aan te pakken. Naast het cognitieve is er in dit hoofdstuk ook ruim aandacht besteed aan de psychosociale kant van leerproblemen. Zeker de moeite om door te nemen!

Ter illustratie van het boek twee voorbeelden. Een vanuit de cognitieve kant en een vanuit de psychosociale kant.

De tafels van vermenigvuldiging²

Tafels van vermenigvuldiging leren lijkt vaak een verschrikkelijk probleem. In werkelijkheid hoef je slechts 36 van de 100 opgaven in je geheugen te prenten. "Hoe kan dat nu?" hoor ik je vragen.

- η Wel, we weten allemaal dat $A \times B$ gelijk is aan $B \times A$. Dus is 7×8 ook gelijk aan 8×7 . Als we de eerste opgave kennen, kennen we meteen ook de andere. Dus kunnen we er al meteen 28 schrappen.*
- η We weten ook dat $1 \times$ een getal datzelfde getal is - ($1 \times 2 = 2$, $1 \times 10 = 10$, enz.) - en dat 1×0 gelijk is aan 0. Dus weer 36 problemen opgelost.*

Blijven er nog slechts 36 van de 100 over die we echt moeten zien te onthouden.

Stressbestrijders³

Hier volgen een paar stressbestrijders die je kunt uitproberen de eerstvolgende keer dat je "op barsten staat".

- η Zoek een plaats waar je je kunt afreageren...*
- η Vertel iemand over je problemen...*
- η Of vertel je zorgen aan je cassette recorder. Praten alleen al kan maken dat je*

¹ MANIET-BELLERMAN P. (Red.), "Wij zijn niet dom!" Praktische tips van en voor leerlingen met leerstoornissen. Garant, Leuven/Apeldoorn, 1997, 256 pp.

² MANIET-BELLERMAN P. (Red.), "Wij zijn niet dom!" Praktische tips van en voor leerlingen met leerstoornissen. Garant, Leuven/Apeldoorn, 1997, pp. 102.

³ MANIET-BELLERMAN P. (Red.), "Wij zijn niet dom!" Praktische tips van en voor leerlingen met leerstoornissen. Garant, Leuven/Apeldoorn, 1997, pp. 167-169.

- je beter voelt...*
- η *Doe alsof je een lappenpop bent, en schud en waggel je stress van je af...*
 - η *Maak je spieren nog harder dan ze door de stress al zijn...*
 - η *Schrijf al je zorgen en problemen op een stuk papier en hang dat op een dartsbord. En nu maar mikken op al die vervelende dingen...*
 - η *Organiseer je leven zo goed mogelijk...*
 - η *Zorg goed voor jezelf...*
 - η *Probeer minstens één keer per dag te doen wat je echt graag doet...*
 - η *Naar muziek luisteren kan heel rustgevend zijn...*
 - η *Als je in de put zit en niet zo'n hoge dunk hebt van jezelf, denk dan aan je goede eigenschappen...*
 - η *... Niemand is perfect, waarom zouden wij dat dan willen zijn?*

Een boek dat niet mag ontbreken in de CLB-bibliotheek!

Interessante web-links

Dé website over leerproblemen. Toonaangevend!

φφφ

www.ldonline.org

De Canadese tegenhanger van vorige website

φφφ

www.ldac-taac.ca

Eén van de weinige sites rond dyscalculie. Alleen daarom al de moeite waard.

φφφ

www.dyscalculia.org

Website van het Nederlandse Freudenthal Instituut over rekenen.

φφφ

www.fi.uu.nl/rekenweb

Center for the Improvement of Early Reading Achievement (CIERA)

φφφ

www.ciera.org

Website over het *Reading Recovery*-programma van Marie Clay

www.readingrecovery.org

φφφ